

EKONOMIUTSKOTTETS BETÄNKANDE 19/2010 rd

Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitras verksamhetsberättelse för år 2009

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 april 2010 Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitras verksamhetsberättelse för år 2009 (B 3/2010 rd) till ekonomiutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överombudsman Mikko Kosonen, programdirektör Antti Kivelä, programdirektör Juha Kostiainen, programdirektör Jukka Noponen och finans- och ekonomidirektör Magnus Sjöblom, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- divisionschef Pia Harju-Autti, Tekes — Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer

- forskarprofessor Niilo Saranummi, Statens tekniska forskningscentral
- stadsdirektör Tapani Mattila, Nokia stad
- direktör för hälsovårdstjänster Tuula Heinänen, Esbo stad
- social- och hälsovårdsdirektör Jussi Merikallio, Finlands Kommunförbund
- direktör Tarmo Lemola, Advansis Oy
- direktör Kaisa Lähteenmäki-Smith, Net Effect Oy
- verkställande direktör Mikko Wirén, Pihlajalinna Oy.

Dessutom har skriftliga utlåtanden lämnats av

- Näringslivets Forskningsinstitut ETLA
- Institutet för hälsa och välfärd.

SITRAS VERKSAMHET 2009

Under verksamhetsåret såg Sitra över sin strategi och angav som sin ambition att stödja medborgarnas välbefinnande över lag och att göra Finland till ett internationellt föredöme för hållbara samhällen. Fonden avser att koncentrera sig på sådana systemiska förändringar som, om de genomförs med framgång, skjuter fram Finlands positioner som ett av de mest progressiva välfärdssamhällena i världen. Sitra breddade också sin metodarsenal under verksamhetsåret. Vid sidan av programverksamheten fanns det försöksprojekt, utvecklingsprogram och så kallad fram-

tidsorientering typ framsynsarbete, utredningar och seminarier. Med de här delvis nya verksamhetsformerna vill fonden driva på systemiska förändringar.

Programverksamheten i egentlig mening omfattade följande projekt: Energiprogrammet (2008—2012), Tillväxtprogrammet för maskinindustrin (2008—2011) och Kommunprogrammet (2009—2013). Två nya program gjordes startklara 2009, dvs. programmet Landmärken (2010—2013/14) och Programmet för offentlig

ledning och förvaltning (2010—2013). Hälsovårdsprogrammet som började 2004 slutfördes.

Sitra finansierar sin verksamhet huvudsakligen med sitt eget grundkapital men delvis också med intäkterna av sin operativa finansiering. Trots den allmänna ekonomiska nedgången ökade Sitra i någon mån sina satsningar på projekt som stöder verksamheten (+8 %) mot 2008. Satsningarna förväntas öka avsevärt inom 2010. Sitra har för avsikt att öka placeringsverksamhetens volym och genomslag genom att stödja utvecklingen av affärsverksamhet inte minst i början av programmen. Fondens grundkapital hade i

slutet av 2009 ett marknadsvärde av 679,3 miljoner euro. Grundkapitalets marknadsvärde har fluktuerat mycket starkt på grund av svängningarna på aktiemarknaden. Placeringsstillgångarna avkastade +14,6 % mot -19,8 % 2008. Andelen fondplaceringar steg till 90 % (mot 20 % 2008). I slutet av 2009 var 41 % av grundkapitalet investerat i aktier, 52 % i ränteinstrument och 7 % i övriga objekt. Från ett underskott 2008 (-101,2 miljoner euro) vände räkenskapsårets resultat upp och gick med ett överskott på cirka 6,6 miljoner euro.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Evaluering av innovationssystemet

Finlands innovationssystem togs 2009 upp till omfattande evaluering¹ som också tangerade Sitras verksamhet. Evaluerarna gjorde den iakttagelsen att Sitra genom att fungera som katalysator och experimentell plattform för omstrukturering har bidragit till att minska problemen med det finländska innovationssystemet. Men på senare år har Sitras insatser och roll upplevts som mindre central och det i sin tur kan bero på att fondens verksamhet har varit alltför splittrad eller informationen bristfällig. Evalueringspanelen ansåg ändå att Sitra för fram alternativa tanke- och handlingsmodeller i det finländska systemet och breddar utbudet av finansiella källor. Fonden spelar fortfarande en viktig roll i att ta fram verktyg och nya modeller för omstrukturering. Ekonomiutskottet konstaterar att den utredning som lämnats till utskottet stöder evalueringspanelens iakttagelser. Det finns en efterfrågan på en flexibel förändringspådrivare och risktagare som Sitra i det nationella innovationssystemet. Men på vissa punkter behöver Sitras praktiska arbetsmetoder ses över.

Sitras verksamhet

Sitras strategiska mål är att stödja medborgarnas välbefinnande över lag och att göra Finland till ett internationellt föredöme för hållbara samhällen. Detta mål och det andra centrala målet som nämns i verksamhetsberättelsen, att stödja systemiska förändringar, täcker in ett mycket brett spektrum av samhällseliga aktiviteter. Programverksamheten har pågått i 6 år och utgör kärnan i verksamheten. Den omfattar för tillfället relativt fristående projekt som kräver mycket specialkompetens. I linje med sin nya strategi försöker Sitra intensifiera synergien mellan programmen. Dessutom har fonden fokuserat på framsynsarbete och startat fler kortvarigare utvecklingsprogram och försöksprojekt.

Sitra har lovordats för sin förmåga tänka i visioner och frigöra sig från invanda tankemönster. Fonden anses också vara en skicklig nätverkare. Å andra sidan har det påpekats att Sitras projekt är högtflygande men att de konkreta resultaten i många fall är magra. Ekonomiutskottet påpekar att det var känt redan när programverksamheten körde i gång att Sitras roll är att ifrågasätta invanda arbetsmetoder och förutse nya, starta reformprojekt, skapa ett fungerande nätverk och vaska fram någon som kan fortsätta och slutföra ett projekt. Nu ser det ut som att det inte gått att få fram tillräckligt många parter som velat åta sig att fortsätta arbetet. Det krävs helt

¹ Evaluation of the Finnish National Innovation System, 28.10.2009

uppenbart fortsatta insatser för att förbättra övergången från vision till genomförande. Utskottet vill samtidigt framhålla att det ingår i Sitras verksamhetsfilosofi att våga ta risker. Det betyder att alla projekt inte kan förväntas leda till stora genombrott. Ju större de ekonomiska och tidsmässiga satsningarna är, desto större är också förväntningarna på resultat.

Det slutförda Hälsovårdsprogrammet visade till exempel att Sitra inte saknar förmåga att ta risker och vilja att ta sig an projekt som kräver strukturella förändringar. Men det gäller att analysera noga om det programbaserade tillvägagångssättet är ett tillräckligt vasst instrument för att hantera långvariga reformer som är besvärliga och tidsödande att genomföra. Hälsovårdsprogrammet tog tag i ett mycket omfattande problemkomplex som Sitras relativt kortvariga programbit bara kunde täcka in ett enskilt delområde av. Att hitta de rätta verktygen och att koppla enskilda reformer till den övergripande reformen kräver emellertid att man har ett grepp om hela problematiken. Det förutsätter i sin tur ett nära samarbete med dem som genomför hela projektet. Att ta fram fungerande former för detta samarbete kräver extra insatser från alla parter. Utskottet poängterar att det inte bara behövs samarbete för att samordna projektstarten utan att också den operativa verksamheten kräver aktivitet av alla parter.

Evaluering av Sitra

Sitras verksamhet har tidigare evaluerats utgående från enskilda program. Men de kan bara utgöra en del av evalueringsbehovet. Inom kort kommer en samlad utvärdering att göras av Sitras projektverksamhet och under den ska det bedömas om Sitra håller på med de riktiga frågorna och om fonden går rätt till väga med dem. Eva-

lueringen gäller Sitras verksamhet under de senaste 10 åren. Den ska vara färdig våren 2011. Ekonomiutskottet påpekar att evaluering kräver genomsebarhet och oberoende. Den ska tjäna som underlag för vad Sitra ska rikta in sig på i framtiden och för att införa de effektivaste arbetsmetoderna, med behörig hänsyn till övriga aktörer inom vårt innovationssystem. Utöver det som redan sagts är det bra att se på hur Sitras verksamhet av think tank-typ ska kopplas ihop med konkreta projekt så att man kan dra största möjliga nytta av resultaten. Likaså är det nödvändigt att bedöma om projekt som kräver en mängd extern specialkompetens betyder förändringar i Sitras organisation. Det är viktigt att resultaten av evalueringen offentliggörs och att man utifrån dem för en öppen debatt med olika intressegrupper. Det är sedan Sitras förvaltningsorgan som ska dra de egentliga slutsatserna.

Avslutningsvis

Under årens lopp har Sitra fått lov att se över sin verksamhet flera gånger. Den låne- och bidragsbeviljande fonden har blivit en aktiv visionär och motor för förändringsprocesser. Sitras självständiga roll ger ypperliga möjligheter till det. Ekonomiutskottet anser att Sitra bara genom öppen dialog kan finna sin plats som det slag av förändringskraft som 2000-talets Finland mitt uppe i sin omstruktureringsprocess har behov av.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

har inga invändningar mot berättelsen men betonar att Sitra bör beakta det som sägs ovan.

EkUB 19/2010 rd — B 3/2010 rd

Helsingfors den 8 oktober 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jouko Skinnari /sd
vordf. Mauri Salo /cent
medl. Hannu Hoskonen /cent
Anne Kalmari /cent
Matti Kangas /vänst
Toimi Kankaanniemi /kd
Jouko Laxell /saml (delvis)

Eero Lehti /saml
Päivi Lipponen /sd
Marjo Matikainen-Kallström /saml
Petteri Orpo /saml
Markku Uusipaavalniemi /cent
Ulla-Maj Wideroos /sv.

Sekreterare var

utskottsråd Tuula Kulovesi.